

KONFERENCIABESZÁMOLÓ

<https://doi.org/10.64603/FUZX5863>

A Japanológia Tanszék jubileumi konferenciája

Fordítás a 21. században. Fókuszban a japánról és japánra fordítás

KRE, 2024. október 24.

Az Orpheus Noster jelen száma a 2024. október 24-én megrendezett „Fordítás a 21. században. Fókuszban a japánról és japánra fordítás” című jubileumi konferencia válogatott előadásainak gyűjteménye is.

Egyetemünk Japanológia Tanszéke 1994-ben kezdte meg működését, 2024. október 24-én a harmincéves évforduló apropóján pedig a Japán Alapítvány Budapesti Irodával együttműködve nagyszabású konferenciát rendezett, amely a fordítás-tudomány és japanológia aktuális kérdéseit járta körül. Az eseményen több, mint 200 fő vett részt.

A konferencián a szakma hazai és külföldi jeles képviselői adtak elő, előadásaikkal inspirálva hallgatóinkat. Olyan témákban hallhattunk előadásokat, mint a gépi fordítás alkalmazása a japán helyi önkormányzatoknál, egészségügyi tolmácsolás Magyarországon, műfordítás, mangafordítás, audiovizuális fordítás, fordításoktatás, harcművészetek és fordítás, jogi szövegek fordítása stb.

A konferencián először Somodi Júlia, a konferencia szervezője köszöntötte az egybegyűlteket, aki a témaválasztás kapcsán elmondta, hogy a szakon a Fordítói alapspecializáció és a Haladó fordítói specializáció rendkívül népszerű, évről évre kb. 70 hallgató kezd meg a képzést. A specializáció bevezetése óta több, mint 150 szakdolgozat született a témában, és az elmúlt években több hallgatónk első és második helyezést ért el az OTDK-n.

A konferenciát Ono Hikariko, Japán magyarországi nagykövete és Dr. Csoma Mózes, a BTK dékánja nyitotta meg. Nagykövetasszony felidézte a Tanszék tevékenységének fontosabb mérföldköveit. Dékán úr beszédében megköszönte Dr. Varrók Ilona intézetvezető és alapító tanszékvezető asszony fáradhatatlan munkáját, kiemelte a Tanszék legfontosabb eredményeit.

A konferencia előadásai három magyar és két angol nyelvű szekcióban hangoztak el. A 21 előadó Japánból, Svédországból, Németországból, illetve az Egyesült Királyságból érkezett, és előadásokat tartottak az ELTE és Károli Egyetem japanológus oktatói, valamint tanszékünk hallgatói is.

A plenáris előadásokat Takeda Kajoko, a Rikkjo Egyetem professzorasszonya és Hidasi Judit, a BGE professzor emeritája tartotta. Takeda Kayoko *A helyi önkormányzatok válasza a Japánban élő külföldi lakosok nyelvi igényeire* címmel tartotta meg angol nyelvű előadását. Előadásában az ukrán menekültek segítségének példáján keresztül

arról beszélt, hogyan használják a japán helyi önkormányzatok a beszédalapú gépi fordítási rendszereket.

Hidasi Judit *Kulturális kihívások a fordításban* című plenáris előadása a nyelv és kultúra viszonyának a nyelvi közvetítésben játszott szerepét járta körül, és azt hangsúlyozta, hogy kultúra nyelv nélkül tanulmányozható, de nyelv a kultúra ismerete nélkül nem alkalmazható.

Az első szekcióban négy izgalmas előadás hangzott el az ELTE és a KRE oktatóitól és doktoranduszaitól. Szabó Balázs (ELTE) *Varázsigék vagy élő nyelv? A harcművészeti témájú fordítás, tolmácsolás buktatói* című előadásában a japán harcművészeti szakkifejezések használatával és fordításával kapcsolatos problémákról tartott izgalmas, humorral fűszerezett előadást. Gottner Richárd (ELTE) előadásának címe *A mester mondotta: klasszikus kínai batások a japán harcművészeti szövegekben* volt, és azt mutatta be, hogyan mutatkozik meg idézetek vagy idiómák formájában a klasszikus kínai szövegek hatása a japán harcművészeti szövegekben, illetve kitért a fordítási stratégiákra is.

Soós Sándor (KRE) *A japán filozófiai szövegek fordíthatóságának kérdése* címmel tartott előadásában Nisida Kitaró és Kuki Súzó műveinek fordíthatóságáról beszélt a témához kapcsolódó buddhista szövegek áttekintésével.

Lázár Marianna (KRE) *„A Vej-dinasztia története - Feljegyzések a va népről” című krónikafejezet magyar fordításának kihívásai* című rendkívül izgalmas előadásában a címben is szereplő krónikafejezet klasszikus kínairól modern japánra, majd annak magyarra történő fordításának kihívásait mutatta be.

A második szekcióban két előadás hangzott el. Somodi Júlia (KRE) *A fordítói specializáció hallgatói szemmel* című előadásában egy kérdőíves felmérés eredményei alapján beszélt a fordítói specializációra jelentkező hallgatók motivációiról, céljairól, illetve a tapasztalatok tükrében arról is szót ejtett, milyen fordítási kompetenciákat érdemes fejleszteni az alapképzés alatt.

Wakai Bernadett-Wakai Karin (OCSIBA BT.) *Az egészségügyi tolmácsolás szerepe és kihívásai Magyarországon* című előadásában a japán nyelvű egészségügyi tolmácsolás sokrétűségéről és kihívásairól beszélt, és kitért arra is, hogyan befolyásolja a technológia fejlődése a tolmács munkáját.

A műfordítói szekció díszvendége Vihar Judit volt, akit 80. születésnapja alkalmával köszönthettünk. A szekcióban négy előadás hangzott el a műfordítás témakörében. Vihar Judit (KRE) *Amikor a műfordító elszunyókál...* című előadásában a műfordításokban előforduló félrefordításokról, fordításokról beszélt, és felhívta a figyelmet a lektorálás fontosságára.

Mayer Ingrid (Royal Grammar School Guildford) *Hová tűnnek a bálnatetűfélék a japán költészetből?* című előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy a kora középkori japán költészet miért nem tudott utat törni a külföldi olvasók felé. Előadásában a kora középkori költészet „lefordíthatatlan” elemeire fókuszálva példákkal illusztrálta, milyen kreatív vagy kevésbé kreatív ötletekkel álltak elő a fordítók az évek során a „probléma” áthidalására.

Erdős Veronika (szabadúszó fordító) *Mérlegelés a Word-dokumentum előtt – A magyar műfordítás hagyománya és a „láthatatlan fordító” jelenléte a sorok közt* című előadásában saját kutatói és fordítói tapasztalataira támaszkodva vizsgálta a forrásnyelvi szöveghez való hűség és a célnyelvi olvasó kiszolgálása közötti dilemmát. Ahogy előadásában megfogalmazta, a hazai műfordításokra az a jellemző, hogy a fordítók az olvasót szolgálják ki. Ám a jó fordításhoz – véleménye szerint – szükség van a fordító tapasztalatára, mindkét kultúrával kapcsolatos ismereteire, szókincsére, sőt néha a humorára, íráskészségére is.

Czifferszky Dóra Zsuzsanna (KRE, MA-hallgató) *Az onomatopoeiák fordításának vizsgálata Mijazava Kendzsi művein keresztül* című előadásában a BA-s szakdolgozatának eredményeit ismertette. A kutatásban azt vizsgálta Mijazava Kendzsi két művén keresztül, hogy milyen átváltási műveletek használatával érdemes megközelíteni az onomatopoeiák fordítását.

Az ötödik szekció előadásai angol nyelven hangoztak el. Az első előadó, Csendom Andrea (Tokiói Idegennyelvi Egyetem Globális Tudományok Felsőfokú Kara Posztdoktori kutató) *Ne csak a szöveget! Kora újkori japán kulturális kódok globális értelmezése* című előadásában a kora-újkori japán irodalom, ezen belül is a *kibjō*-ban megjelenő humor fordításáról értekezett. Az előadó kiemelte, hogy az értékszemlélet és mentalitásbeli különbségek miatt a mai japán olvasó számára sem feltétlenül érthető a kibjōi humora. Ezek a különbségek kulturális kódokban jelentkeznek, amelyek fordítása sokszor kihívást jelent a fordító számára. A kulturális kódok pontos átültetéséhez elengedhetetlen kompetenciákra van szüksége a fordítónak, amelyeket interkulturális történeti készségekként definiált az előadó, és saját tapasztalataira támaszkodva példákkal szemléltette e kompetenciáknak úgy természetét, mint a fordítási lehetőségeket.

Oroszlány Balázs (képregényfordító) *Paratext és répapörkölt – multimodalitás és harmadik szerep a képregényfordításban* címmel megtartott előadásában kiemelte a képregényfordító két nagy feladatát: megteremteni a forrás- és a célnyelv, valamint a képregény saját nyelve közötti egységet, mindezt pedig a sűrítés és a multimodalitás kötöttségei mellett megvalósítani. Az előadó japán és nemzetközi példákon keresztül mutatta be, milyen kihívások elé állítja a fordítót a multimodalitás, illetve milyen fordítási stratégiákat kíván a képregénynyelv vizuális elemeinek fordítása, a hangeffektóktól kezdve a tördelésen át a paraszövegekig.

Ágostai Katalin (KRE, MA-hallgató) *A filmfeliratozás kulisszatitkai* című előadásában saját audiovizuális fordítói tapasztalataiból kiindulva járta körül a filmfordítás kihívásait. Előadásában az angol forrásnyelvű film fordítását egy kötél-táncos mutatványához hasonlította, míg – meglátása szerint – a japán film fordításakor mintha „ez a kötél-táncos ráadásként egy esernyőt kapna az egyik kezébe, labdákat is forgatna az esernyő tetején, és mindeközben a másik kezében a Kodzsiki eredeti szövegét tartaná, és szóban átültetné a mai japán nyelvre”. Előadásában saját tapasztalatain keresztül nyújtott betekintést ennek a mutatványnak a hátterébe.

Az utolsó előadó, Pecsénya Éva (KRE, MA-hallgató) *A dalszövegfordítás nehézségei és lehetséges megoldásai a japán populáris zenei dalszövegek tükrében* címmel tartott előadást, amelynek célja az volt, hogy feltárja egy japán nyelvű dalszöveg magyarra fordításának nehézségeit és megoldásait, illetve, hogy bemutasson egy olyan fordítást, amelyben a célszöveg megőrzi a dalszöveg szemantikai tartalmát és üzenetét, ugyanakkor magában hordozza a zene dallamát is. Ismertette, milyen fordítási lehetőségek léteznek, majd kvalitatív elemzéssel ellenőrizte, hogy az alkalmazott stratégiákkal sikerült-e megfelelő fordítást létrehozni.

Az utolsó, hatodik szekcióban szintén négy angol nyelvű előadást hallhattak az érdeklődők. Dr. Eschbach-Szabó Viktória professor em. (Tübingeni Egyetem, AOI, Tokyo College) *Japán nevek és az identitás szemiotikája Japánon kívül* című előadásának témája a japán névadás volt a japán és az európai nyelvekben a márka- és személynevek esetében. Az előadó kifejtette, hogy a névadás tradíciója a premodern, modern és posztmodern korszakok során nagy és gyors változásokon ment át, így a globális kérdéseket nem lehet elválasztani a lokálisaktól. Így már csak a névadás kapcsán is el kell gondolkodnunk az új identitásokról és a japán nyelvről Japánon kívül is.

Hiroko Inosze (Dalarna Egyetem, Svédország) *Murata Szajaka disztópiájában megjelenő (szub)kulturális elemek fordítása: Csikjú Szeidzsün* című előadása a címben szereplő mű angol fordítására összpontosított. Az előadó kiemelte, hogy Murata disztópiájában ötvöződnek a nyugati disztópikus irodalom tipikus elemei a japán szubkultúra elemeivel, és utóbbi angolra való átültetése a kulturális konnotációk miatt kihívást jelent a fordítóknak. Az előadó példákon keresztül mutatott rá a problémára.

Sláncz Balázs (KRE, MA-hallgató) *A tudatos fordítói döntések vizsgálata Murata Szajaka Szeimeisiki című novellájának magyar fordítása tükrében* címmel tartotta meg előadását, amelyben BA-s szakdolgozatának eredményeit foglalta össze. Az előadó a címben szereplő művet fordította le japánról magyarra. A fordítással párhuzamosan a *think-aloud protocol* (TAP) módszerén alapuló fordítási naplót vezetett, amelyben rögzítette a tudatos fordítói döntéseit. Előadásában ezeket a döntéseket elemezte a fordítástudomány, valamint a leíró nyelvészet szakirodalmára támaszkodva.

Az utolsó előadást Hornos Dániel (KRE) tartotta *Nehézségek és megoldási javaslatok kora újkori japán rendeletsszövegek fordításánál* címmel. Az előadás doktori kutatásain alapszik, a konferenciaelőadásban az Edo-kori rendeletsszövegek fordításánál felmerülő nehézségeket mutatta be konkrét példákkal illusztrálva.

A konferencia gazdagon mutatta be a fordítástudomány sokszínűségét és a tanszéken zajló kutatások fejlődésének három évtizedes eredményeit. A rendezvény nem csupán tudományos, hanem közösségi szempontból is mérföldkő volt a KRE Japanológia Tanszék életében.

Somodi Júlia
a konferencia szervezője